

СТАНОВИЩЕ

по дисертационния труд на Десислава Красинова Каменова

редовен докторант към катедра Реторика,

Философски факултет, СУ „Св. Климент Охридски”

2.3. Философия – Реторика (Невербална комуникация в реториката), на тема:

„Невербална комуникация в съдебни и алтернативни способности за решаване на спорове”

От доц. д-р Росица Михайлова Йорданова – преподавател във ВСУ „Ч. Храбър”

Авторката на представения за обсъждане дисертационен труд е направила първи опит в нашата научна литература по реторика да формулира неизследваната тема: **„Невербална комуникация в съдебни и алтернативни способности за решаване на спорове”**. Целта на изследването е ориентирана към перспективата на медиацията като нов правен институт, обосноваването на теоретичен модел на медиатора, формулиране на изисквания за неговите специални познания и практически умения в областта на невербалната комуникация и обучението на медиаторите. Оценявам сложността на избраната тема, която въпреки своята значимост, важност и актуалност реално се намира в начален стадий и като теория, и като практика не само у нас, но и в другите страни. Постигане на Каменова е конструирането на ново, интердисциплинарно изследователско поле, успешната защита на инструментариум за изследване на уменията на медиатора и процедурата медиация както и проведеното изследване на българската практика. Добросъвестност и прецизност характеризират всяка стъпка в изследователската работа. Дисертацията е в общ обем 377 страници текст, от които 295 страници научен текст, 20 страници приложения и 175 страници стенографски интервюта с медиатори от Центъра за спогодби и медиация към Софийския районен съд и Софийския градски съд. Библиографията включва общо 264 източника, от които 35 на български език, 74 на английски език. Значителна част – 158 са онлайн източници, в които са включени заглавия от реферираната литература от библиотечния ресурс на Florida University, където Десислава Каменова работи по дисертацията. Разнообразието от публикации е плод на успешен избор, съответстващ на интердисциплинарния характер на темата. Едно от качествата на проучената литература е представянето на съвременни изследвания по проблема от края на 20 и началото на 21 век.

Оценявам като постижение структурната организация на текста, която следва строгото прилагане на дедуктивно-индуктивния подход в процеса на анализа. В *увода* **„Значение на невербалната комуникация в съдебните и алтернативни способности за решаване на спорове. Защо невербалната комуникация е важна?”** Каменова поставя акцент върху значението на *невербалната комуникация* в съдебните и алтернативни способности за решаване на спорове. Последователно са представени обекта, предмета, целта и изследователските задачи, хипотезата, практическите насочености и

методологията на изследването. Критичният поглед върху ситуацията в България – слабо позната теория и реална практическа необходимост, определят високата степен на актуалност на избраната тема.

В първа глава **„Комуникация в конфликтна среда. Медиация – принципи, видове и основни умения на медиатора”** са въведени основните понятия на анализа като детайлно са подбрани тези, които обслужват целите на настоящата работа в контекста на спецификата на процедурата по медиация. В този контекст са представени различните дефиниции на термините „комуникация” и „общуване”; моделът за комуникация на Шулц фон Тун; ролята на медиатора в процедурата по медиация; понятията „конфликт”, „спор” и „правен спор”, „алтернативни способи за решаване на спорове”. Ясно и четливо е въведено и анализирано всяко понятие в избраната от авторката последователност: определение, видове и специфики; възникване и развитие. Акцент в разработката е поставен върху централния въпрос - *медиацията*, разбираана като „усложнен комуникативен процес” и *медиатора*. Оценявам положително създадената теоретична рамка и собствената позиция на Десислава Каменова; направения обзор и проучване на български и чужди научни публикации, някои от които използвани за първи път в българската литература. Достоинство на разработката е критическата рефлексия, прецизираният подбор както на авторите, така и на дефинираните от тях термини и понятия. Аргументирането на основанията за предпочитания избор на автор и позиция доказва овладяна от Каменова способност за ориентиране и селекция в теоретичното разнообразие на изследваната област. Например при избора на по-широкото определение на понятието *медиация* на авторите Беркович и Хъстън, с предимство е акцента, който те поставят върху основния принцип на медиацията *„страните сами по собствена воля са се съгласили да търсят съдействието на трето лице, което да им помогне”*. (с.39) Като резултат в първата глава релефно са открити същността и основната специфика на комуникацията и медиацията; разграничени са термините конфликт и правен спор; анализирани са възникването и същността на алтернативните способи за решаване на спорове, сравнена е ситуацията в България със САЩ и някои европейски страни; задълбочено и в детайли е представена *медиацията*: етимология на понятието, определение; принципи на процедурата по медиация; четирите вида медиация; правната рамка на медиацията съобразно Закона за медиация; правната рамка на обучението по медиация; четирите етапа в процедурата по медиация. В реторическата ситуация, създадена в процесите на медиацията, Каменова въвежда особено значимата фигура на *медиатора* с акцент върху неговите комуникативни умения: умение да слуша; емпатия; умение да задава въпроси; умение да преформулира въпросите и становищата на страните; умение да се съобразява с културните различия на страните. Обосноваването на теоретична рамка, класификация на изискванията към медиатора е безспорен принос на Каменова.

Втора глава **„Ролята на невербалната комуникация в медиацията”** съдържа анализ на специфичните функции и видове на невербалната комуникация, разглеждана в цялостния комуникативен процес и в процедурата по медиация. Детайлно са представени аргументативната функция, функцията на подтекст, функцията на обратна

връзка, модално-емоционалната функция, регулативната функция и компенсаторната функция в невербалната комуникация. Благодарение на постигнатия анализ Каменова успешно насочва изследването към видовете невербална комуникация, за да прецизира в детайли изискванията към поведението на медиатора „от първия поглед“ до завършването на процедурата. Оценявам високо постигнатия плътен набор от необходимите за професионална реализация на медиатора комуникативни умения, изведени от проучването на публикации от съвременния български основополагащи автори В.Руменчев, Д.Александрова и Т.Стоицова, Л.Стойков и др., както и от монографии и публикации в съвременни издания от чужди автори: Алберт Мехрабиан, Аргайл, Рей Бъртуисъл, Марк Кнап, Джудит Хол, Теранс Хорган, Пол Екман, Олдас Хъксли, Линда Джаксън, Александър Тодоров, Хауард Фридман, Ейми Къди, Оливия Фокс Кабане, Пийз, А., Гарнър, А., Барбара Мадоник и др... Качествата на Каменова като ерудиран и чувствителен към проблемите автор са предпоставка за постигнатия плътен анализ и интерпретация на множеството видове невербална комуникация, съдържащи нюансираното богатство от възможности, които определят професионалните изисквания към медиатора. Прецизно са обединени в групи и са систематизирани както основните видове невербална комуникация (невербална комуникация чрез външния вид; кинесика; невербална локализация; проксемика; невербална комуникация чрез миризми; хронемис; допир), така и детайлите присъщи за всеки подвид поотделно. Наред с познатите в литературата класификации са въведени и нови, например тактилната невербална комуникация. Убедена съм, че тази част от дисертацията е особено ценна за определяне на целите и съдържанието на невербалното образование и обучение на медиаторите, за култивирането на интелектуалната и емоционална компетентност във взаимодействието - взаиморазбирането и благоприятното решаване на спорове в процеса на медиацията. Открояват се направените препоръки към всяка част от анализа, насочени към професионалното утвърждаване на медиаторите.

Трета глава „Участие на невербалната комуникация в процедурата по медиация. Социологически практики“ съдържа методологията и инструментариум за установяване дали медиаторите проблематизират темата за невербалната комуникация и дали са чувствителни към собственото си невербално поведение. Изследвани са 13 медиатори в Центъра за спогодби и медиация към Софийския районен и Софийския градски съд в периода 2016-2017 година. Авторката оценява смисъла на този първи опит като начало на бъдещи изследвания и основа за изграждане на *модел* за обучение в областта на медиацията. На този първи етап анализът на данните диагностицира няколко съществени проблема свързани с професионалната подготовка на *медиатора*: образователните стратегии за обучение и учене не са осъзнати; по-често се предпочита ученето чрез практиката, семинари, проекти и т.н., и самоусъвършенстването. Отсъства интерес към системна квалификация – специализирани програми, кратки курсове по избор или дистанционно обучение.

Авторефератът, в обем от 32 страници, отразява адекватно и систематизирано както структурата на дисертационния труд, така и изводите, обобщенията и препоръките.

Приносните моменти, съдържащи се в дисертацията, са лична заслуга и постижение на Десислава Каменова. Препоръчвам дисертацията да бъде публикувана, вярвам че, специализирана в новата предметна област на невербалната комуникация, книгата ще бъде особено полезна. Препоръчвам внимателно редактиране и отстраняване от текста на често употребяваното nonsenсово, категорично императивно „трябва“.

Дисертационното изследване на Десислава Каменова, изпълнено в академичната школа на научния ръководител проф.дфн Величко Руменчев, респектира с амбицията да разшири научното и приложното поле на невербалната реторика.

В заключение давам положителна оценка на дисертационния труд на тема: **„Невербална комуникация в съдебни и алтернативни способности за решаване на спорове“** и препоръчвам на уважаемото научно жури да гласува за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление: 2.3. Философия – Реторика (Невербална комуникация в реториката) на Десислава Красинова Каменова, като убедено ще гласувам „за“.

5 май 2019

Доц.д-р Росица Йорданова